

Moet er geen schone wieting sien vandage, madametje ?...

Visleursters - leurders in de Westkust!

Op uitnodiging van „de Vriendenkring van het Nationaal Visserijmuseum Oostduinkerke” hield „oud-mienemeester” Jef Verbanck op vrijdag 14 maart 1980 in „Estaminet de Peerdevisscher” te Oostduinkerke een causerie rond het thema „Van Zee tot Wal”. Terloops wees hij op het feit dat thans in de Nieuwpoortse vismijn de „viswuuvetjes” en de kleine leurders zijn achtergebleven, die aan de vishandel toenmaals sfeer gaven. Deze uitspraak zette ons aan om Jef Verbanck aan huis (dinsdag 25 maart 1980) eens verder uit te horen over de volksfiguren welke deze leurders-sters zekerlijk waren.

Merkwaardige typen

Waar is de tijd, aldus Jef Verbanck van „Kukje” Vanhove uit Lombardsijde. Iedere maandagmorgen zong hij steevast de „Vlaamse Leeuw” in de Nieuwpoortse vismijn. Die maandagmorgens leek „Kukje” (een klein pezig ventje) dan ook op een brouwerij in gisting...

Even opvallend was „Mieltje” Lambrecht uit Adinkerke, welke telkens bij de namiddagverkoop met zijn fiets opdaagde. Zijn eerste groet was „Verbantje, zijn er schulletjes vandage?”

Van zijn kant droeg Charles Velghe uit De Panne tijdens de zomer altijd een witte vest waarbij op de rugzijde de naam van zijn viswinkel was geborduurd. Réclame avant-la-lettre!

Typisch was onbetwisbaar het optreden van Eugène Dewulf uit Oostende. Gekleed met een grote „splethoed” (deukhoed) en een oude „roste” pardessus, welke bijna op de grond sleepte, „kon men niet naast hem kijken”. Uit de pardessus pulde dan nog altijd een handdoek uit, waaraan hij zijn handen afveegde na de vis te hebben gesorteerd. Nog opvallender was zijn „plastron” (das) welke stijf stond van de vettigheid.

Eugène was telkens gewapend met twee valiezen. Eenmaal gevuld trok hij daarop, met de tram, naar Oostende, alwaar hij zijn „kliksjes vis” ging verkopen „aan de trap”. Vooral dan aan de gastarbeiders uit Wallonië welke in die dagen daarvoor nog speciaal per trein naar Oostende kwamen afzakken. Had Eugène toevallig ietwat te veel vis opgekocht, zodat de partij niet in zijn valiezen kon, dan stapte hij resoluut naar Jef Verbanck met de opmerking „de rest mag je geven aan de mensen van het oed-mannenhuus”.

Bekend was tevens grappenverteller Gerard Dangreau uit Oostende, welke later „vedette” is geworden als „Pette Chieke” in de „Oos-

tendse Revues".

Ook Gerard Cottenie uit Ieper kon iedere dag „een zwien doen lachen" met zijn domme vertelsels en kluchten.

Gerard Larock uit Zarren was van zijn kant gekend als koper van schulletjes en wijting, bestemd om nadien als „droogvis" verkocht te worden.

Ook „Pette" Blaevoet uit Izenberge, welke bij de jeugd beter bekend was als kermiskramer, was eertijds visleurder.

Nog andere figuren waren ondermeer „Snoekje" Calcoen (Maurits) uit De Panne en „de Vercassen's" uit Brugge, nl. Gerard, Grégoire en Sylvain.

Welbespraakte Visleursters

Zij wisten door hun ongekunstelde „eigenheid" los te komen uit de valse massa. Veelal hadden zij bovendien als kwaliteit: opgewekt, taai, rondborstig, werkzaam. Weliswaar konden zij, net als de leurders, allemaal „goed godverren" (vloeken) ruziemaken en schelden - wat bij de burgerij wel eens de wenkbrauwen deed fronsen - maar uiteindelijk waren het echt sympathieke volksmensen.

Waar is dan ook de tijd van:

- „Wiesje" Vandenbroecke uit Oostende, een „schoon vrouwmens", aldus Jef Verbanck, welke flink kon hoofdrekenen en dan ook de inkopen in de vismijn deed, waarna haar man de gekochte vis wegbracht. Vóór haar huwelijk was zij „receveuse" geweest op de buslijn Oostende-Veurne.
- Fiene Vantroyen uit Nieuwpoort, samen met haar man Simeon Vandenabeele
- Mimi Croo (Albrecht) uit Nieuwpoort
- Gusta „Krokke" (Pollevliet) uit De Panne
- Gusta van de Mandebreier (Gusta Cuvelier) welke haar bijnaam dankte aan het feit dat haar vader mandenmaker was
- Bertha „Kloeffe" (Decreton) uit De Panne
- Mène Chieke (Germaine Vandenbohede-Ghewy) uit Lombardsijde, welke alle kermissen, koersen en boogschietingen in de Westkust ging afdweilen met haar droogvis. Iedere zondagnamiddag ging zij tevens een kaartje gaan leggen in „Cristal Palace" te Lombardsijde, maar vergat toch niet haar „mande droogvis" mee te nemen. Zij durfde weleens in plaats van wijting ook een benne „potsen" te kopen. „Ja, ja, de wijting was te diere vandage..."
- Rose Coulier uit Oostduinkerke
- Julia Viaene uit De Panne
- Octovie Devis uit Slijpe, welke naar de vismijn kwam, steeds vergezeld door haar half-blinde man
- Maria Vandenabeele en Maria Coulier, beiden uit Nieuwpoort

- Gusta Kiekens uit Nieuwpoort-Bad
- Germaine Boeckenaere, uit Nieuwpoort, steeds gekleed met een „zwarte schorte”
- Angèle „Plastiek” uit Oostende, gehuwd met „Lange Warden”
- Pauline Vinck uit Nieuwpoort

Pauline Vinck, de laatste van haar generatie te Nieuwpoort : toen garnaalleuren gebeurde uit levensnoodzaak.

- Elodie „Krabbe” (Vanneuville) uit De Panne
- Siene „Keun” (Stina Destoop) uit De Panne
- Rachel „Snoek” (echtenote Calcoen) - één van de allerlaatste visleursters te De Panne (tot rond 1960).

Leurders in Adinkerke

Tot kort na de tweede wereldoorlog kon men te Adinkerke nog o.m. „Mong Gernoare” (Modest Goderis) en zoon ontmoeten, welke rondgingen met een handkar vol vis of met hun vismanden op de fiets. Ook „Koarel Buk” (Karel Van Buckhave) verkocht garnaal, wjl de familie Vermeulen met vis leurden, met behulp van een hondenspan.

Leurders in Veurne

Liene, Fiel en Thuur Maklee (Macquelez) uit Veurne waren heinde en

ver gekend. Van de jaren 1930 tot omstreeks 1948 waren zij trouwe klanten in de Nieuwpoortse vismijn. Tot ongeveer 1936 kwamen zij nog met een hondenkar waarop men „ een benne zes - zeven kon plaatsen ” (maximum zowat 400 kg.). Het mocht zelfs gesneeuwd, of geijzeld hebben, toch waren zij „ present ”. In die jaren vóór de tweede wereldoorlog waren er nog enkele andere visleurders met een hondenkar. Stonden zij toevallig tesamen aan de vismijn, ja, dan was het een basen en grollen van je welste, zodat men meer dan eens moest inslaan met een „ djakke ”...

Het trio „ Maklee ” waren in de zomermaanden bij uitstek de kopers van wijting. Hun „ specialiteit ” waarvoor zij overal bekend waren was dan ook droogvis. In de wintermaanden schakelden zij over naar sprout en haring, welke zij thuis rookten. Dit waren de mensen van het berucht Ambachtstraatje te Veurne. Zij stonden dan ook bekend als „ zware gevallen ” !

Ook Henriette Verminck kwam te Nieuwpoort in die dagen zijn voorraad vis „ opdoen ”.

Leurders te Koksijde - Oostduinkerke

Koksijde en Oostduinkerke namen een wel bijzondere plaats in, inzake het leuren. Beide gemeenten, waar het garnaalvissen te paard het langst hebben standgehouden, hadden dan ook vooral de echt-noten van deze paardevissers als „ rondleursters ” dergelijke typische figuur was ondermeer „ Liza ” Danneel, echtgenote van garnaalvisser te paard David Danneel. Zij trok bijna 35 jaar lang met haar fiets door de straten van Koksijde-Dorp. Haar „ bedrijf ” stopte zij rond 1965. Tijdens die laatste jaren had zij meer kopers dan koopwaar, zodat Liza dan ook geen moeite had om de geurige verse garnaal kwijt te geraken. Ook te Oostduinkerke werd de garnaal meestal met de fiets aan de man, vrouw gebracht. De mand stond vooraan op een rek en was afgedekt met een geruite doek tegen opvliegend stof. De garnaal werd verkocht per „ kappertje ”, een glas van een halve pint, tegen de prijs van 5 fr. Een „ kappertje ” omvatte nog geen ten volle 100 gram garnaal. Sommige visleursters gaven hun trouwste klanten dan ook nog „ entwadde ” erbij of vulden het glas „ goed boordevol ”, zodat men toch aan die 100 gram kwam.

Later gebeurde de verkoop met behulp van een weeghaak die men in de hand hield. Nog later woog men met behulp van een weegschaal thuis de kilootjes en halve-kilootjes. Heden komen de mensen zelf bij de „ paardevissers ”. En het is geweten : men moet er vlug bij zijn, want de vangsten liggen niet zo hoog meer als vroeger.

Roste Krokke uit De Panne (1)

Roste Krokke (Gusta Polleviet) was denkelijk wel de meest opvallende visleurster van De Panne... en van „ uren in de ronde ”... Geboren te

Veurne was zij reeds op 11 jaar visleurster. Zij kon noch lezen noch schrijven, doch in het „hoofdrekenen” was zij één van de besten. Daar De Panne rond de eeuwwisseling de tweede sterkste vissersvloot bezat kwam Gusta, zoals de andere Veurnse visvensters haar voorraad aankopen op de Zeedijk te De Panne. Met een hondenkar trok zij daarop de randgemeenten rond.

Nadat zij huwde met Charles Lehouck, bijgenaamd „Spekke Krokke” kwam zij in 1916 te De Panne wonen. Het echtpaar startte met een kleine sprotrokerij, doch Gusta bleef ook verder visleuren. Mettertijd werd zij een onvervalst stukje folklore in De Panne, niet het minst door haar typische uitdrukkingen als „Mon Chère” of „Crème au Beurre”. De zondag ging zij op het voetbalplein van De Panne „totjes” (op zee gedroogde vis) verkopen, plus okkernoten (in de voor-winter-periode). Zij dronk ook graag een glas goed bier. „Ik ga er èèn goan lèzen!” Eén van haar stamkafees was „In het Nieuwpoortje”, in de Kasteelstraat (gesloten medio zeventiger jaren). Wanneer zij al te diep in het glas had gekeken werd zij wel eens op de viskar gezet en zo naar huis gereden door haar man.

Gusta Krokke droeg als een echte vissersvrouw steeds gouden oorkringen. Zij werd moeder van niet minder dan dertien kinderen, waaronder een drieling. Zoals het een goede visserin paste hield zij van de karnavalperiode... Roste Krokke overleed op 85-jarige leeftijd, begin maart 1959. Doch vergeten is zij zeker nog niet bij de oudere generatie Pannenaars!

Mène Chique uit Lombardsijde

Een andere alom gekende visleurster was anderzijds „Mène Chique” uit Lombardsijde, welke meer dan zestig jaar met „ploaten, schullen, totjes en gernoas” rondventte.

Haar echte naam was Germaine Ghewy. De bijnaam heeft zij te danken aan grootvader „Sissen” welke „pruimde”.

Vanaf haar achtste jaar ging Germaine vis leuren, eerst bij de burenen, later naar Westende, Nieuwpoort en zelfs verderop.

Vader Ghewy had achttien magen te verzadigen, in een tijd toen kindergeld nog niet bestond. Tijdens een stormnacht in 1928 verging het vaartuig van haar vader, met aan boord ook haar 23 jarige broer Georges. De ramp gebeurde in het zicht van de Nieuwpoortse haven. Drie maand later spoelde vaders lijk aan, te Knokke, maar Georges bleef spoorloos. Germaine huwde later met Jan Vandenbohede. En zo leurden „Jantje Vis en Mène Chique” door weer en wind. Dertig jaar lang stond zij o.m. iedere vrijdagmorgen, onder dezelfde stenen boog van de stads-halle, op de markt te Nieuwpoort.

Omdat zij gedurende meer dan een halve eeuw visleurster was werd Mène Chique in oktober 1968 door burgemeester Coulier van Lombard-

sijde gedekoreerd met de „ Gouden Medaille van de Kroonorde ”.

Maria Vandabeele welke nog in het begin van de jaren zeventig dagelijks haar „ tournée ” te Nieuwpoort deed met de fiets.

Paulientje Vinck van Nieuwpoort

Te Nieuwpoort was „Paulientje” Vinck een van de meest typische visleursters. Een ongelukkige val, waarbij zij een paar ribben brak, stelde in 1960 een eind aan haar „loopbaan”. Ook zij was meer dan zestig jaar „op straote geweest”. Uitgedost met een zwarte voorschoot en wit geschilderd stootkarretje, was zij in die dagen een van de laatsten van de tijd toen visleuren een druk uitgeoefend beroep was in het IJzerstadje, uit... levensnoodzaak. In een sappige taal, en doorspekt met tal van typische uitdrukkingen kon zij vertellen over de tijd van „dertien in een dozijn”, van „Stiene Tombelle”, van Fiene Vantroyen, van Mimi Croo, allemaal „viswuvven” als zij, die vanaf hun acht-negen jaar naar de zandbank trokken met een mandje aan de arm om de „kleine vis” van de garnaalboten te kopen, of „ziftelingen” te halen bij Huysseune, Debra of Legein aan 15 ct. de kilo. In die tijd werd de garnaal van deur tot deur verkocht aan een „klute” (tien centimes) de drie pintjes (biereglazen). De kleine vis werd verkocht aan twee kluten per dozijn, plus een toemaatje. Vandaar „dertien in een dozijn” te Nieuwpoort!

Eenmaal gehuwd namen de zaken uitbreiding en Paulientje ging met paard en kar naar Oostende om verse sprout, die nadien verkocht werd op de markten van Nieuwpoort, Veurne of Diksmuide. Het was op een van die terugtochten uit Oostende dat Paulientje bijna vervroren zat tussen de sprout. Te Lombardsijde aangekomen dronk zij een liter brandewijn, bij de smid „om te ontdooien” waardoor ze zo zat werd als een Zwitser...

De allerlaatsten

Maria Vandenabeele was, tot het begin der zeventiger jaren, de laatste visleurster te Nieuwpoort, welke nog met haar fiets van klant tot klant trok. Met haar „moet er geen gernoas” zijn, en gekleed met witte „schorte”, de sjaal met witte bolletjes op het hoofd, leidde haar „tournee” haar dagelijks naar de Parklaan, Stationslaan, Rode Kruislaan en omgeving.

Gabrielle Dujardein, uit de Slachthuisstraat was tijdens de zomermaanden 1967 - 1970 de laatste visleurster welke eveneens te Nieuwpoort nog met behulp van een viskarretje haar waar aanprees, vooral dan aan de toeristen op het Kaaiplein. Haar aanbod „'t Is voe nieks, madamtje, menèère” kon men niet weerstaan...

Wilhelmina Vandenbohede, dochter van „Mène Chique”, wonende te Mannekensvere mag evenwel de eer opeisen de allerlaatste visleurster te zijn geweest welke nog met haar handkarretje door de straten van Westende trok. Nog in de zomer 1978 kon men haar zien „rondwareren” met dit typisch attribuut. Toen kocht zij een moderne camionette. Teken des tijds! In de Westkust werd hiermee onherroepelijk

een stukje folklore afgesloten...

Viskarretjes (2)

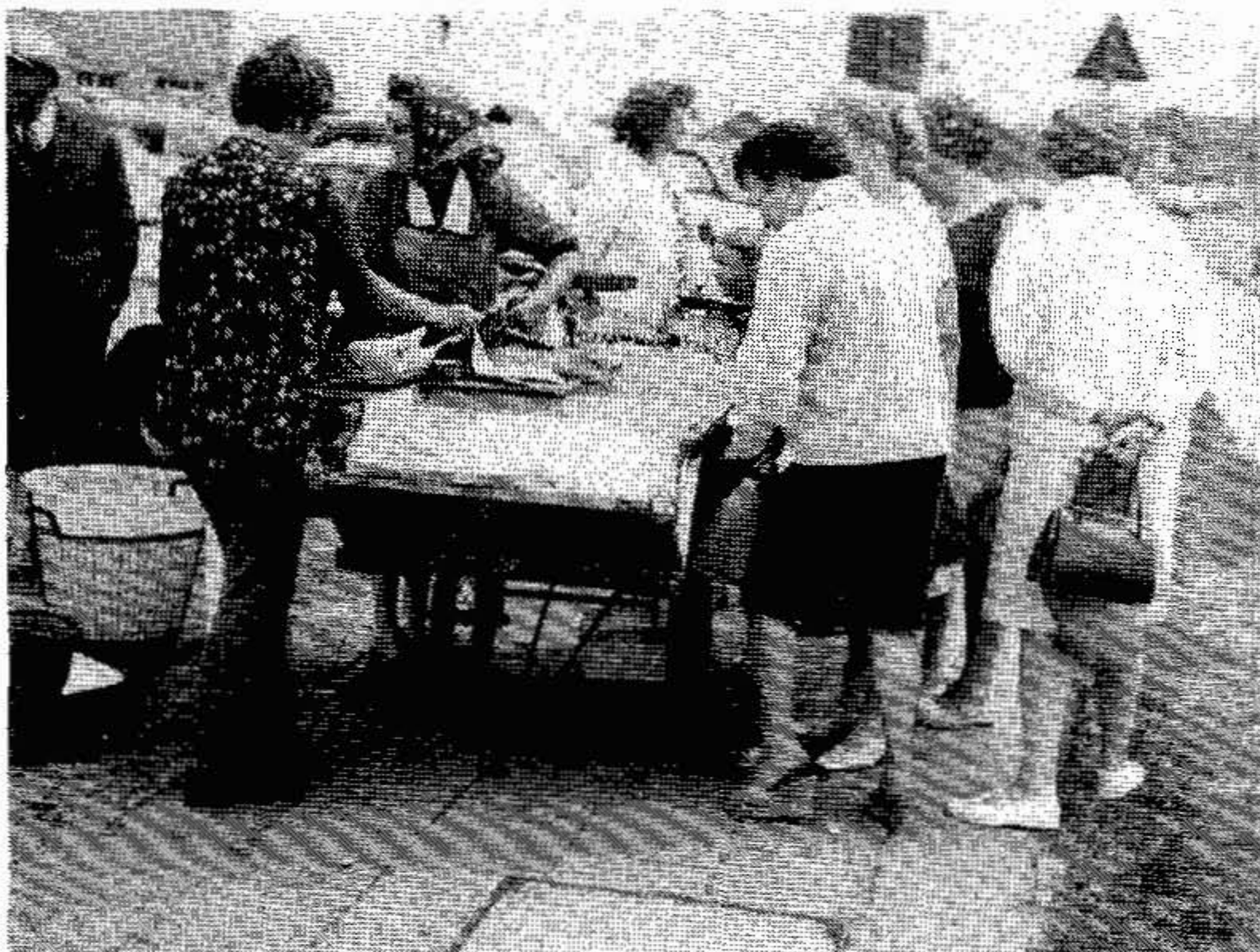
Het meest typisch „attribuut” van vele visleursters was denkkelijk wel hun viskarretje. Deze karretjes hadden, op kleine details na, allemaal hetzelfde uitzicht: houten wielen met ijzeren beslag. De laatste viskarretjes kregen evenwel fietswielen zoals het exemplaar tentoongesteld in het Nationaal Vissersmuseum te Oostduinkerke. De kleur verschilde dikwijls van eigenaarster tot eigenaarster. Toch waren er enkele „traditionele” kleuren, zoals wit van binnen en blauw of groen van buiten.

De karretjes zelf waren in drie vakken verdeeld: bestemd voor de garnaal en de diverse vissoorten.

Vooraan lag over de „tramen” een dwarsbalk waarop de weegschaal stond met „fonten” (gietijzeren) gewichten. Daaronder hing veelal een bakje met dagbladen om „de vis in te draaien”. Er werd immers „aan geen tralala gedaan” door de visleursters.

Het was een uitzondering dat een visvrouw haar waar niet al roepend aanpreef. Vooral te Oostende was dit de gewoonte.

De uitrusting van een visvrouw bestond gewoonlijk uit:
- een schaar om de vinnen af te snijden

Waar is de tijd van de typische viskarretjes?

- een tong-mes om tongen te „vlekken” (vel af te stropen)
- groter mes om koppen af te snijden (vooral van kabeljauw, schelvis)
- handdoek om handen af te vegen.

Op de vis in hun karretjes legden zij een geruite witte doek „tegen de warmte, of de vliegen, of de regen”. Op het laatst maakte men gebruik van doorzichtig plastic welke het voordeel bood dat men de „waar” blijvend kon zien.

Op een zijwand van de viskar hing tevens een zinken plaatje (soms ook eenvoudig geschilderd) met naam en adres van verkoopster en het handelsregisternummer (vóór veertig was men niet verplicht het H.R. te vermelden).

De laatste jaren werd het tevens de gewoonte om op het karretje een bordje te plaatsen met opsomming van de soorten vis en prijzen. Dit gebeurde ten behoeve van de toeristen en van „de aangespoelden” (vreemden welke zich aan de kust hadden komen vestigen) welke de streektaal (het Nieuwpoorts, het Oostènds) niet begrepen.

Te Oostende bestond verder een politiereglement dat de visleursters verbood van stil te staan, tenzij om te verkopen. Alle visleursters-ders beschikten natuurlijk over een leurderskaart.

Te Oostende werden de viskarretjes veelal vervaardigd door wagenmaker Ouvry uit de leperstraat, in de omgeving van de scheepswerven en dus nabij het visserscentrum (van weleer).

Opvallend was wel dat zowel te Zeebrugge, Blankenberge als te Oostende en Nieuwpoort de visleursters veelal „de deelvis” van de vissers opkochten, of eventueel met twee - drie tesamen in de vismijn aan een „benne of twee” vis probeerden te geraken: zij hadden immers slechts een „smakstje” nodig.

Teloorgang

Visleursters-ders kochten altijd „simpele” vis; vis voor de werkmensen. „Terrebut” (tarbot) menèère, dat was niet voor onze bek; maar wel kleine „toengetjes”, als ze niet te „diere gingen”, verder een beetje „wieting” (wijting), een schellevisje, wat platvis, een klikje „zèèhoendjes”, een beetje roodbaard en natuurlijk „gernoas”.

Op het einde van de jaren vijftig begon de teloorgang van de leurhandel in vis. Oorzaken hiervan waren velerlei: opkomst van viswinkels met frigo's en diepvriesinstallaties, de vrijdag was niet langer meer een verplichte „dag van vleesderven”, jeugd stond weigerachtig tegenover het beroep van visleurder, door schaarste werd garnaal een luxe-product, vooral dan tijdens toeristische zomerperiode, en dus onbetaalbaar.

De visvrouwjes hadden zich immers steeds tevreden gesteld met een kleinere winst en dit was dan ook wel de reden waarom zij na enkele uurtjes waren „uitverkocht”, veelal dan nog aan hun „vaste

klanten".

Moet het verdwijnen van de visleurster uit het straatbeeld ging ontegensprekelijk een waarachtig stuk vissersfolklore teloor.

J. BEUN

BRONNEN :

Gusta „Krokke" uit De Panne : naar mededeling van Bert Bijnens, Koksijde.

Viskarretjes : naar mededeling van Gaston Desnerck, conservator Visserijmuseum Oostduinkerke.

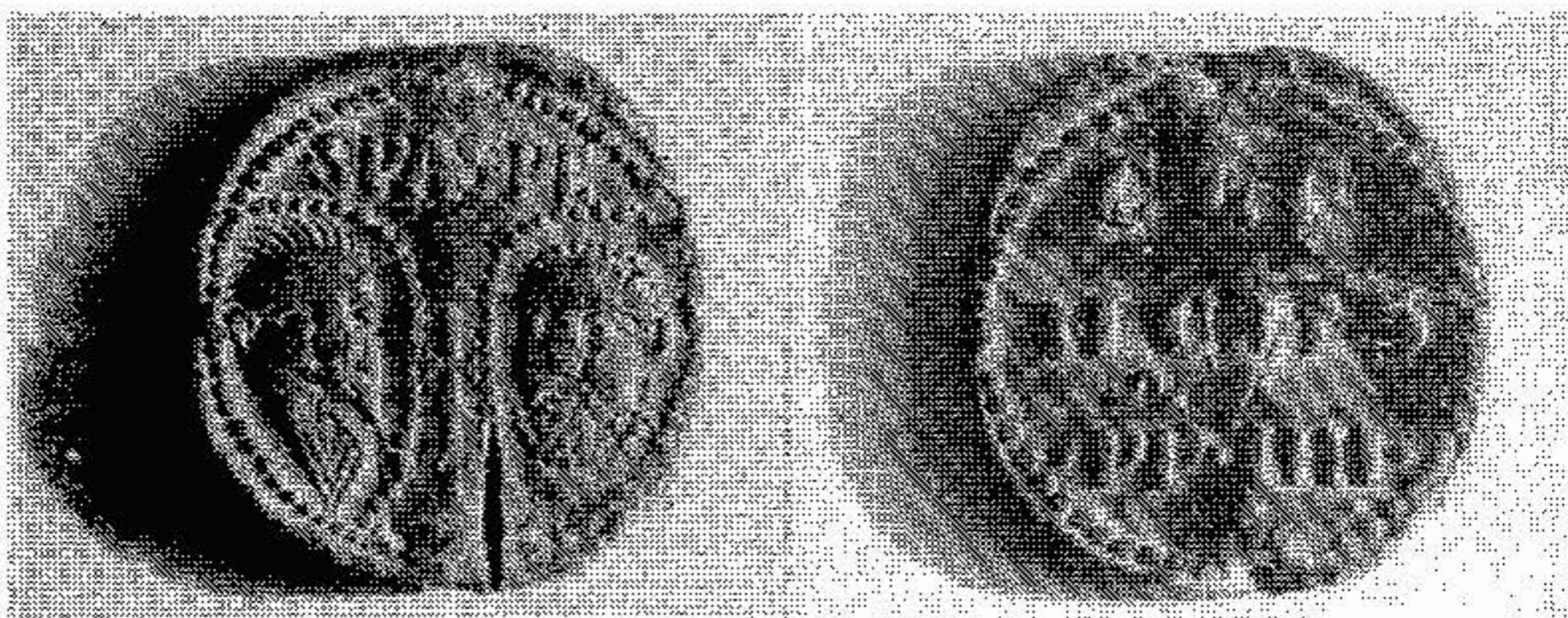
Een bulzegel van Paus Clemens IV (1265 - 68)

Door A. Denolf uit Veurne werd me een pauselijk bulzegel ter onderzoek overhandigd. Dit zegel was tijdens het spitten bovengekomen in de Daniel De Haenelaan te Veurne.

Dergelijke in lood geslagen zegels hingen onderaan de open brieven, die vanuit Rome aan de kerkelijke overheden gezonden werden.

Op de voorzijde van het licht beschadigde zegel prijken de koppen van de apostels Petrus (rechts) en Paulus (links) gescheiden door een kruis ; bovenaan staat de afkorting SPASPE (Sanctus Paulus Sanctus Petrus). Op de keerzijde is de naam van de paus aangebracht : Clemens IIII met tussen de naam en het naamcijfer de afkorting PP (papa). De randen en de afbeeldingen van de apostels zijn met puntjes in hoogrelief afgeboord.

Clemens IV, alias Guy Foulquois was paus van 1265 tot 1268. Geboren in Saint-Gillis bij Nîmes, werd deze edelman na de dood van zijn vrouw in 1256 tot priester gewijd ; 9 jaar later werd hij reeds tot paus gekroond.

Bulzegel van Paus Clemens IV (1265 - 68) - (3,8 × 3,65 × 0,45 cm)